

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี-นาฏศิลป์ ม.4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

- ผู้เรียบเรียง :** นายนันทกร พงศ์เลิศวุฒิ
ดร.โกธาส จิตรกุล
- ผู้ตรวจ :** นางสาวกรมล ธิมาชัย
เรืออากาศเอก ธันวา พุ่งทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง
- บรรณาธิการ :** นายทฤษฎี เตือนหทัย



ผลิตและจัดจำหน่าย

บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิทยสัมพันธ์
101/14 หมู่บ้านมณียา 3 ซอย 10
ถนนรัตนธิเบศร์ ตำบลไทรมา อำเภอมือง
จังหวัดนนทบุรี 11000
โทร. 0-2924-6316
08-1445-9968
08-6300-4113
โทรสาร 0-2594-3923
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com



หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี-นาฏศิลป์ ม.4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

- ผู้เรียบเรียง :** นายนันทกร พงศ์เลิศวุฒิ
ดร.โกธาส จิตรกุล
- ผู้ตรวจ :** นางสาวกรมล ธิมาชัย
เรืออากาศเอก ธันวา พุ่งทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง
- บรรณาธิการ :** นายทฤษฎี เตือนหทัย
- พิมพ์ครั้งที่ 1 :** พฤศจิกายน 2565
- จำนวน :** 3,000 เล่ม
- จัดทำโดย :** บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิทยสัมพันธ์
101/14 หมู่บ้านมณียา 3 ซอย 10 ถนนรัตนธิเบศร์
ตำบลไทรมา อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทร. 0-2924-6316, 08-1445-9968,
08-6300-4113
โทรสาร 0-2594-3923
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com
- ISBN :** 978-616-281-992-6
- ราคา :** 80 บาท

“หนังสือเล่มนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด ห้ามทำซ้ำ คัดลอก เลียนแบบ
ทำสำเนาตัดแปลง หรือวิธีการอื่นใดไปเผยแพร่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด”



คำนำ

สารบัญ



หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ดนตรี-นาฏศิลป์ ม.4 เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นสำหรับใช้ประกอบการเรียน การสอน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีเนื้อหาตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวง ศึกษาธิการ

เนื้อหาในหนังสือมีทั้งหมด 8 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย (1) ดนตรีและเครื่องดนตรี (2) วงดนตรี และการบรรเลงดนตรี (3) โน้ต เครื่องหมาย และสัญลักษณ์ทางดนตรี (4) การฝึกปฏิบัติร้องเพลงและ บรรเลงดนตรี (5) ศิลปะการแสดงไทย (6) ศิลปะการแสดงตะวันตก (7) พื้นฐานการสร้างสรรค์ศิลปะ การแสดง และ (8) การฝึกทักษะศิลปะการแสดง พร้อมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้และคำถามประจำหน่วย เพื่อพัฒนาระบวนการคิด เสริมทักษะความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต และ กระบวนการทำงานได้เป็นอย่างดี

ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย และผู้เรียบเรียง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชา พื้นฐาน ดนตรี-นาฏศิลป์ ม.4 เล่มนี้ จะเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ให้ความรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะ กระบวนการคิด การแก้ปัญหา การตัดสินใจ ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้สอน ตลอดจนที่จะนำไปใช้ให้ บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ทั้งนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ฝ่ายวิชาการศูนย์หนังสือ เมืองไทย และผู้เรียบเรียง พร้อมน้อมรับคำติชม และกรุณาแจ้งให้สำนักพิมพ์ ทราบ เพื่อดำเนินการปรับปรุงในโอกาสต่อไป

นายันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

ดร.ไกรลาส จิตรกุล

และ



ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ดนตรีและเครื่องดนตรี..... 1

1.1 ดนตรีกับชีวิต	2
1.2 ดนตรีไทย.....	7
1.3 ดนตรีสากล	10
1.4 องค์ประกอบของดนตรี.....	18
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 1.....	22
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 1	22

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วงดนตรีและการบรรเลงดนตรี 23

2.1 ประเภทของวงดนตรีไทย.....	24
2.2 วงดนตรีไทยบรรเลง.....	35
2.3 ประเภทของวงดนตรีสากล	38
2.4 วงดนตรีสากลบรรเลง.....	43
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 2.....	45
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 2	45

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 โน้ต เครื่องหมาย และสัญลักษณ์ทางดนตรี..... 46

3.1 ตัวโน้ต บรรทัด 5 เส้น และกฎเกณฑ์หลัก.....	47
3.2 เครื่องหมายแปลงเสียง.....	49
3.3 ตัวหยุด.....	51
3.4 การเพิ่มค่าของตัวโน้ต.....	51
3.5 เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรีไทย.....	54
3.6 อัตราจังหวะ	55
3.7 ตัวอย่างบทเพลงไทยในอัตราจังหวะต่าง ๆ.....	60
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 3.....	63
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 3	63

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การฝึกปฏิบัติร้องเพลงและบรรเลงดนตรี..... 64

4.1 เทคนิคการร้องเพลงสากล.....	65
4.2 เทคนิคการร้องเพลงไทย.....	68
4.3 การบรรเลงดนตรีสากล.....	73

หน้า

4.4 การบรรเลงดนตรีไทย	79
4.5 เกณฑ์ในการประเมินผลงานทางดนตรี	91
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 4	94
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 4	94

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ศิลปะการแสดงไทย..... 95

5.1 ความหมายและที่มาของศิลปะการแสดงไทย.....	96
5.2 ศิลปะการแสดงประเภทไม่มีเรื่องราว.....	100
5.3 ศิลปะการแสดงประเภทที่มีเรื่องราว.....	104
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 5.....	113
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 5	113

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ศิลปะการแสดงตะวันตก 114

6.1 ความเป็นมาของละครตะวันตก.....	115
6.2 ละครสมัยใหม่.....	121
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 6.....	125
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 6	125

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 พื้นฐานการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง 126

7.1 วิวัฒนาการนาฏศิลป์และการละครไทย.....	127
7.2 หลักการสร้างสรรค์การแสดงของไทย.....	129
7.3 การประดิษฐ์ทำร้ายสร้างสรรค์.....	131
7.4 ละครสั้นและละครสร้างสรรค์.....	133
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 7.....	138
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 7	138

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 การฝึกทักษะศิลปะการแสดง..... 139

8.1 การสร้างสรรค์ทำร้ายที่เป็นคู่และหมู่.....	140
8.2 การแสดงจินตลีลาประกอบเพลง.....	175
กิจกรรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 8.....	182
คำถามหน่วยการเรียนรู้ที่ 8	182

บรรณานุกรม..... 183



หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

ดนตรีและเครื่องดนตรี

สาระที่ 2

ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1

เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึกความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวชี้วัด

ศ 2.1 ม.4-6/2 จำแนกประเภทและรูปแบบของวงดนตรีทั้งไทยและสากล

ศ 2.1 ม.4-6/8 นำดนตรีไปประยุกต์ใช้ในงานด้านอื่น ๆ

ผังสาระการเรียนรู้



สาระสำคัญ

ดนตรีเป็นศิลปะอีกรูปแบบหนึ่งที่แทรกซึมอยู่ในทุกกิจกรรมของชีวิตมนุษย์ ดนตรีเป็นตัวกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจและร่างกาย ที่มีการเชื่อมต่อกันอย่างน่าประหลาด ดนตรีเป็นหัวใจหลักในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ช่วยเติมพลังให้จิตใจและช่วยขับเคลื่อนพลังความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น

เครื่องดนตรีเป็นอุปกรณ์ที่สร้างขึ้นหรือมีการดัดแปลงจากอุปกรณ์อื่น ๆ เพื่อการผลิตเสียงดนตรี หรือสร้างเสียงสำหรับใช้ประกอบในการร้องรำทำเพลง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์รัก โศก และรื่นเริงได้ตามทำนองเพลง

1.1 ดนตรีกับชีวิต

ดนตรีมีความเกี่ยวข้องและอยู่คู่กับชีวิตของมนุษย์มาอย่างยาวนานและแน่นแฟ้น ไม่ว่าจะเป็นดนตรีที่บรรเลงในงานพิธีมงคลต่าง ๆ หรือดนตรีที่บรรเลงในงานอวมงคล นอกจากนี้ ดนตรียังเป็นงานศิลปะอีกประเภทหนึ่งที่ใช้เสียงเป็นเครื่องมือสื่อสารข้อความและอารมณ์ต่าง ๆ ออกไปในวงกว้าง ซึ่งดนตรีได้รับการยกย่องให้เป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ เช่นในบางครั้งเมื่อเราได้ฟังดนตรีภาษาต่างประเทศที่อาจไม่มีความหมายแต่เรารู้สึกชอบและสัมผัสได้ถึงอารมณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อออกมา อย่างนี้เป็นต้น

มนุษย์ได้นำดนตรีเข้าไปประกอบกับกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างอารมณ์และความเพลิดเพลิน เช่น ประกอบเพลงภาพยนตร์ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ดนตรีทำให้เรารู้สึกผ่อนคลายจากความทุกข์และความกังวล และในบางครั้งดนตรียังเป็นเหมือนสื่อกลางที่ทำให้คนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเกิดความรู้จักกันได้โดยผ่านทางทำนองของดนตรี



รูปที่ 1.1 ดนตรีกับชีวิต

นักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยาได้ทำการศึกษาค้นคว้าพบว่า วัฒนธรรมต่าง ๆ ตามเส้นทางของประวัติศาสตร์นั้นมีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ตั้งแต่โบราณกาล เช่น วัฒนธรรมหรืออารยธรรมของชนเผ่าดั้งเดิมและพิธีกรรมทางศาสนา ต่างได้ใช้ดนตรีเป็นพื้นฐาน เป็นสื่อกลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้ ดนตรียังถูกนำมาใช้เพื่อการรักษาโรคทางร่างกายบางชนิด รวมถึงความเจ็บป่วยทางจิตใจก็มักใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการสมานแผลด้วยกันทั้งสิ้น ดนตรีบางประเภทมีผลต่อความรู้สึกของผู้คนในระดับต่าง ๆ กันไป

เช่น เพลงช้า ๆ ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย มีความมั่นคง ในขณะที่เพลงแร็ปและร็อกอาจทำให้รู้สึกสนุกสนานหรือเกี้ยวกราด ดนตรีจึงเป็นตัวกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจและร่างกายและมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก

1. ดนตรีกับการผ่อนคลาย จากงานวิจัยพบว่าดนตรีที่มีจังหวะช้า ๆ จะทำให้การหายใจ การเต้นของชีพจรและหัวใจช้าลง ช่วยลดความดันโลหิตและความตึงของกล้ามเนื้อ รวมถึงช่วยลดความตึงเครียดของร่างกาย ดังนั้น หากต้องการผ่อนคลายด้วยดนตรีก็ต้องเลือกฟังดนตรีที่มีท่วงทำนองสูงต่ำไพเราะ จังหวะของดนตรีสม่ำเสมอ เนื้อร้องของบทเพลงมีความสร้างสรรค์ และควรฟังในระดับเสียงที่พอเหมาะ โดยเลือกสถานที่ที่ปลอดภัย เงียบสงบ ปราศจากการรบกวน เช่น นั่งหรือนอนบนเก้าอี้อย่างผ่อนคลาย จากนั้นจึงเปิดฟังดนตรีแล้วหลับตาคิดหรือจินตนาการถึงสิ่งที่ทำให้รู้สึกดี หรือความทรงจำที่น่าประทับใจ



รูปที่ 1.2 ดนตรีกับการผ่อนคลาย

2. ดนตรีกับการพัฒนามนุษย์ ดนตรีมีส่วนในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) พัฒนาด้านกระบวนการคิด เมื่อสมองได้รับการกระตุ้นอย่างสม่ำเสมอจากบทเพลงที่มีทำนองง่าย ๆ มีคำร้อง เพลงที่มีเครื่องดนตรีน้อยชิ้น ไปจนถึงเพลงที่มีวงดนตรีขนาดใหญ่ สมองจะสามารถรับรู้ เข้าใจ จำเสียงดนตรีต่าง ๆ ได้ ทำให้สามารถวิเคราะห์แนวโน้มทำนองเครื่องดนตรีแต่ละแนว สังเคราะห์คุณภาพของเสียงประสาน และประเมินคุณค่าของบทเพลงนั้น ๆ ได้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับทักษะกระบวนการคิดอย่างแท้จริง กระบวนการคิดที่สำคัญ เช่น การคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา การตัดสินใจ เป็นต้น

(2) พัฒนาด้านสติปัญญา การนำกิจกรรมด้านดนตรีเข้าไปบูรณาการกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นร้องเพลง ฟังเพลง หรือทั้งร้องและบรรเลงไปพร้อมกัน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดรวบยอดเนื้อหาวิชานั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น เรียนรู้ได้เร็วขึ้น และมีความคงทนในการจำยาวนาน ส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดนตรีนั้นมีส่วนสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

(3) พัฒนาด้านอารมณ์ ความสามารถในการพัฒนาอารมณ์เป็นปัจจัยที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จได้แก่ การรู้อารมณ์ตนเอง การรู้จักสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง การบริหารจัดการอารมณ์ตนเอง การรู้อารมณ์ผู้อื่น และการบริหารจัดการอารมณ์ผู้อื่น มีงานวิจัยพบว่าสมองของมนุษย์สามารถตอบสนองและจำแนกอารมณ์ทางดนตรีได้ว่าเป็นความเศร้า ความสุข ความกลัว ความโกรธ โดยการตรวจสอบคลื่นไฟฟ้าในสมอง ผู้ฝึกฝนหรือมีประสบการณ์ทางดนตรีจะเป็นผู้รู้จักอารมณ์ของตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ รวมทั้งเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น อารมณ์ทางดนตรีเป็นสถานการณ์จำลองของอารมณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงมนุษย์ การที่สมองเรียนรู้กับลักษณะอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อเวลาที่ต้องเผชิญกับสภาวะทางอารมณ์ใด ๆ ย่อมไม่หวั่นไหวและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม



รูปที่ 1.3 ดนตรีกับการพัฒนามนุษย์

3. ดนตรีกับการบำบัดรักษา ดนตรีบำบัดเป็นการนำดนตรีหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีมาประยุกต์ใช้ในการแพทย์เพื่อรักษาผู้ป่วยหรือพัฒนาศักยภาพด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ โดยดนตรีจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บำบัดกับผู้เข้ารับการบำบัด ตามกิจกรรมที่เหมาะสม



รูปที่ 1.4 ดนตรีกับการบำบัดรักษา

(ที่มา : <https://www.snmri.go.th/mst/>)